

Historická kynžvartská lékárna vydává svá tajemství

Lubomír Zeman a Karel Kůt, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Lokti

V minulém díle časopisu Arnika jsme se letmo dotkli historie města Lázně Kynžvart v souvislosti s průzkumem torza renesančního portálu (Kůt et Zeman 2021). Tentokrát se posuneme v čase o více než dvě století později na západní

okraj téhož města. Koncem 18. století zde při oblouku Zámecké ulice vznikl dům č. p. 182, který přetrval nejen rozsáhlé požáry, ale i novodobý demoliční záměr vyplývající z navrhovaného stavebního projektu. Budova z období pozdního baroka se navzdory nejrůznějším formám ohrožení zachovala takřka v neporušené podobě, díky čemuž postupně vydává svá tajemství.

Obytný dům čtvercové dispozice je situován na stavební parcele č. 123, v nadmořské výšce 640 m. Jižním průčelím se obrací do prostoru, kde se kříží Zámecká ulice s polní cestou vedoucí k zahrádkářské kolonii Bílý kámen. K objektu patří rozlehlá zahrada (p. č. 134), která zůstávala řadu let neudržovaná. Ve vzdálenosti přibližně 50 m západně od historické budovy pramení pravobřežní přítok Lipoltovského potoka. Drobný vodní tok poskytuje vláhu přilehlé louce, na níž roste i ohrožený prstnatec májový. Území je součástí CHKO Slavkovský les.

Právě v oblasti Zámecké ulice (Straße zum Schloss) – stejně jako ve čtvrti označované Im Winkel – se dle Antona Gnirse dochovala ještě v roce 1930 starší tradice menších dřevěných staveb typických pro domácí venkovskou architekturu (Gnirs 1932). Detailnější obraz rané struktury zdejšího osídlení přináší historické katastrální mapy a zejména indikační skici z roku 1841. Uvedené prameny zachycují charakteristický čtvercový půdorys domu, jenž uzavírá západní výběžek intravilánu města. Odtud se vidlicovitě a téměř symetricky rozbíhají dvě komunikace. Jedna vede ke kynžvartskému zámku, druhá prochází kolem dominikálního pozemku se samostatnou usedlostí a směřuje dále do oblasti zámeckého parku. Červená barva budovy na mapě značí, že se jednalo o hůře spalnou stavbu, evidentně převážně zděnou. V blízkosti severovýchodního nároží stál obdélný objekt,

▲ Dům po sejmutí fasádní omítky v březnu 2022.

▲ Detail hrázděného štítu.

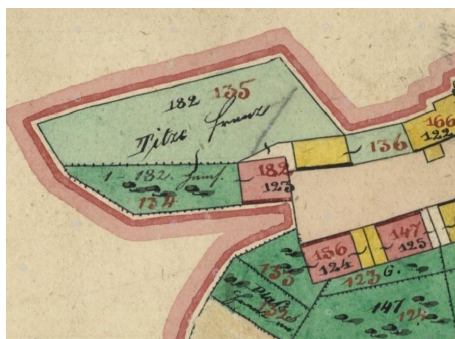
který byl proti požáru již hůře zabezpečen a je tedy znázorněn žlutě. Zastával pravděpodobně hospodářskou funkci. Mezi oběma stavbami byl ponechán úzký prostor pro pohyb. K domu patřila též zahrada (p. č. 134) a louky (p. č. 135, 136).

Charakteristika objektu

Celá budova působí poměrně masivním dojmem, příznačným právě pro baroko. Vertikální hrany nároží jsou mírně zešikmené, aby lépe roznášely váhu stavební hmoty. První nadzemní podlaží je vyzděno z lomového kamene, spáry jsou uklínovány drobnějším kamenitým materiálem a úlomky cihel. Nároží je vyztuženo většími kamennými bloky. Především na jižním průčelí lze pozorovat základový sokl tvořený pásem pravoúhlých žulových článků. Na této straně se nachází původní zaklenutý vstup, který byl později částečně zazděn a přeměněn na okenní otvor. Patrně se tak událo s ohledem na bezprostřední blízkost frekventované komunikace. Poté byl využíván zejména vchod na východní straně, kde došlo k vytvoření přístavby s pultovou střechou sloužící jako balkon. Severní průčelí disponuje dvěma dveřními otvory. Jeden z nich má formu jakéhosi tunelu a vedl k záchodové jírnice, která zde bezprostředně sousedí s budovou. Druhý přístup umožňuje kratší spojení se zahradou. Západním směrem úroveň terénu klesá, proto se ve zbývajícím průčelí vyskytují pouze okenní otvory. Dva z nich osvětlují také sklepní prostory. Druhé nadzemní podlaží je vyzděno z cihel. Plocha fasády je členěna mezipatrovou římsou. Vrcholová okapová římsa je profilovaná. Rozlehlý půdní prostor o dvou výškových úrovních překrývá mansardová střecha s polovalbou na východní i západní straně. Oba tyto štíty jsou tvořeny hrázděným zdívem, částečně vyplněným výpletem s hliněnou

- ▲ Hrázděný vikýř s paprscitým motivem.
 - ▲ Skleněná lahev nalezena ve sklepení budovy.
 - ▶ Dům č. p. 182 před zahájením rekonstrukce v červenci 2021.
- Všechny fotografie Karel Kůt a Lubomír Zeman.

Indikační skica z roku 1841 (výřez).

mazanicí. Jižní straně dominuje hrázděný vikýř s paprscitým štítem.

Do sklepa se sestupuje točitými schody z přízemí. Suterén protíná chodba vedoucí v celé délce východo-západní osy domu, přičemž je dlážděna valouny. Po stranách jí lemují kanálky na odvádění vody, jež se zachytává v jínce na západním konci chodby. Na klenutém stropě se zachovaly otisky bednění z prken. Z chodby se vstupuje do dvou sklepních kójí opatřených valenou klenbou. Dveřní otvory rámují žulová ostění typická pro barokní období. V každé komoře se opět vyskytuje jíмка na vodu.

Dispozice nadzemních podlaží se skládá ze tří traktů se střední chodbou. Koridor v přízemí je zaklenut valenou klenbou se styčnými výsečemi. V jednotlivých místnostech se setkáváme s tzv. placgovými klenbami. V severním traktu je situována původní černá kuchyně, která byla druhotně předělována. Bývalé využití této prostoty dokládá i očazenný strop, který později překryla omítka. Velice zajímavým a netradičním prvkem je přítomnost niky ve špaletách jednotlivých oken v přízemí. S ohledem na řadu vrstev nátěrů se tyto niky jeví dlouhodobě využívané a několikrát přetřené. Patrně se do nich odkládaly nádoby s připravovanými substancemi, jež tímto způsobem rychleji vychladly či vyčpěly. Po točitých schodech se vychází do patra s plochými stropy. Jedinou výjimku zde tvoří severní místnost s valenou klenbou. Tento

prostor je zcela unikátní i z hlediska výskytu specifické niky v severozápadním rohu v těsné blízkosti okenního otvoru. Lze předpokládat, že se jedná o provozní zařízení pro manipulaci s otevřeným ohněm. Bližší analogie k tomuto prvku ovšem nadále hledáme. Další kuriozitu zde představuje zaoblené vybrání kamenného zdiva pod oknem, o jehož smyslu můžeme zatím pouze spekulovat. Pravděpodobně může souviset s osazením většího kotle. Podkroví vévodí mohutný komín, který nahradil původní dýmník. Těleso komína sestává ze dvou větví – jedné přímé a druhé nezvykle vytočené – které se spojují a vytvářejí tzv. kalhotovitý tvar. Kromě toho zaujme velký vikýř sestávající z druhotně použitých komponent, které patrně souvisí s dalšími stavebními fázemi domu. Ve východním štítu lze rozeznat zazděný otvor pro vytahování nákladu pomocí kladky. Už z tohoto stručného přehledu je zřejmé, že dům disponuje mnoha originálními stavebními detaily, jakož i některými poměrně atypickými prvky.

Nástin provozu budovy

Na základě předběžného průzkumu stavebního vývoje objektu, lze jeho vznik klást do období pozdního baroka. Stejnou dataci přináší rovněž dendrochronologické datování skáceného stavebního dřeva, které bylo použito ke konstrukci krovů, jakož i pro vybudování stropu a podlahy patra. Z uvedených partií se opakovaně podařilo zjistit rok 1793/1794, zatímco kolem roku 1820 pravděpodobně došlo k dílčím úpravám, které se týkaly stropního rákosového pohledu (Ing. Tomáš Kyncl, DendroLab Brno).

Ve snaze získat další informace o funkci domu a při pokusu blíže charakterizovat jeho obyvatele hrají klíčovou roli především matriky, které jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Plzni. Záznamy z počátku 19. století – dostupné též v digitalizované podobě – uvádějí v této souvislosti příjmení Titze, které se objevuje i na indikačních skicách. Osoba jménem Franz Titze (resp. Tietze) zastával povolání lékárníka a tento údaj potvrzují také tehdejší soupisy apatykářů zemí Koruny české. Dotyčný lékárník zemřel roku 1844, kdy

dosáhl úctyhodných 82 let. Ve druhé polovině 19. století pokračoval v daném provozu zejména Johann Bisek. Bezesporu se jednalo o významnou osobnost kynžvartského společenského a kulturního života. Svědčí o tom i skutečnost, že byl ustanoven jedním z vybraných členů komise, jejímž úkolem bylo dohlížet na obnovu požárem poničeného kostela svatě Markéty (Urban 1894). Roku 1876 se však v novinách (například Beilage zur Bohemia Nr. 173) objevuje inzerát nabízející lékárnu k prodeji kvůli zdravotnímu stavu a pokročilému věku majitele. Ještě téhož roku Johann Bisek umírá ve věku 67 let (viz Königswarter Blätter Nr. 32).

Označení lékárna se pro uvedený dům dosud ojediněle dochovalo i v povědomí některých místních obyvatel (Vojtěch Lukáč, úst. údaj). Nepřímou – ovšem příznačnou – indicií může v tomto směru představovat i nalezené drobné lahvičky ze skla hnědé barvy, který učinil pozorný návštěvník Jeroným Tájek při pohybu ve sklepních prostorách budovy. Určité konstrukční prvky se patrně přímo vztahovaly k výrobě léčiv či k uložení různých preparátů. Nika a kotel v patře by odpovídajícím způsobem sloužily pro separaci farmaceutických látek. Koresponduje s tím i strategická poloha na okraji zástavby s dobře dostupným zdrojem vody. Lokalizace je vhodná z hlediska požární bezpečnosti a eliminuje šíření intenzivních pachů v prostředí hustě obydlených čtvrtí. Sousední zahrada a louky navíc lékárničky jistě vydatně zásobily potřebnými bylinami.

Závěr

Dnes ve městě Lázně Kynžvart již žádná veřejná lékárna není v provozu, ačkoliv by ji mnozí jistě ocenili.

Poděkování náleží současnému vlastníkovému domu č. p. 182 za zachování tohoto pozoruhodného objektu, který v minulosti zastával důležitou úlohu v každodenním životě místních obyvatel. Ještě nedávno zde byla zamýšlena výstavba řadových domů. Nový majitel se však navzdory tomuto projektu rozhodl pro vlastní využití nemovitosti a historický dům začal opravovat. Svítá tedy naděje, že objekt opět nalezne smysluplnou funkci a po letech se do něj vrátí čilý život. Zároveň doufáme v zachování četných památkově hodnotných autentických prvků, které reprezentují barokní stáří budovy, její vývoj a specifický charakter. Kromě toho jde o jeden z mála dokladů původní zástavby, která zůstala kompletně uchráněna od zdejších ničivých požárů. Snad se jednoho dne bude možné potěšit pohledem na renovovanou historickou stavbu, jež působí jako imponující vstupní brána do lázeňského města při cestě od atraktivního kynžvartského zámku. ■

Literatura:

- Gnirs A. (1932): Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken Tepl und Marienbad. – Benno Filser, Augsburg, 609 pp.
Kůt K. et Zeman L. (2021): Vstupní portál do renesančního období Lázně Kynžvart. – Arnika, přírodou a historií Karlovarského kraje 2021/2: 56–59.
Urban M. (1894): Geschichte der Städte Königswart und Sandau. – Andreas Haßold, Mies, 227 pp.

KRÁTKÉ ZPRÁVY

■ Od začátku tohoto roku platí v ČR **nová pravidla pro invazní nepůvodní rostliny a živočichy** ze seznamu EU. Lidé tyto druhy nesmí vypouštět, vysazovat, dovážet, převážet, uvádět na trh, ale i chovat nebo pěstovat na území EU. Pokud však lidé svá zvířata do konce roku 2022 zaregistrují a zajistí proti úniku, mohou si je podle ministerstva životního prostředí (MŽP) nechat na dožití. Ovšem

za porušení podmínek chovu bude hrozit pokuta až ve výši 100 000 Kč.

Mezi zvířata uvedená na níže uvedeném seznamu **invazních druhů patří**: karas stříbřitý, mýval severní, norek americký, ondatra pižmová, psík mývalovitý, rak pruhovaný, rak signální, střevlička východní a želva nádherná. S mapováním invazních druhů rostlin a živočichů může pomoci i veřejnost přes aplikaci BioLog.